Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 51, Nisan 2021, s. 135-156

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.50662>

Dr. Öğr. Üyesi Burcu PEHLİVAN

Beykent Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi
Grafik Tasarımı Bölümü, burcupehlivan@beykent.edu.tr

PIETER BRUEGEL’İN RESİMLERİNDE MEVSİM DÖNGÜLERİ KONUSU VE ÖNCÜL KAYNAKLARI

Özet

Mevsimler; dünyanın güneş etrafında bir yıl süren dönüşü sırasında, eksen eğikliğinin de etkisi ile dönemden döneme değişim gösteren hava koşulları ve doğa olaylarına verilen isimdir. Dünyanın güneş etrafındaki bu dönüş sırasında oluşan dört mevsim, üçer aylık bölümler ile birbiri peşine eklenerek döngüsel olarak devam eder. Bu döngüler içerisinde insanların yaşam şekillerinde, sosyal faaliyetlerinde, çalışma koşullarında mevsimden mevsime değişim gösteren farklılıklar oluşur. 16. Yüzyıl Flaman resim sanatının öncülerinden olan Pieter Bruegel’de “Mevsimler” konulu altı büyük panodan oluşan resim dizisinde, Erken Bahar, İlkbahar, Erken Yaz, Yaz Sonu, Sonbahar ve Kış dönemlerini, her biri diğerinin arkasından devam eden ikişer aylık süreçleri ele almıştır. “Kasvetli Gün”, “Saman Yapımcıları”, “Hasat”, “Sürünün Dönüşü” ve “Karda Avcılar” isimleri ile oluşturduğu bu dizide köy ve köylülerin mevsimlere göre açık havada gerçekleştirdikleri faaliyetler yine doğanın mevsimlere göre değişim gösteren görünümeleri içerisinde resmedilmiştir. Bruegel’den önce de çeşitli konular bağlamında ele alınan “mevsimler” konusu; Ortaçağ dönemi el yazması eserlerde dini günler, tıp bilgileri ya da av konulu minyatürlerdeki sahnelerde, ayrıntıcı bir yaklaşımla yorumlanmıştır. 14., 15. ve 16. Yüzyıllarda saray, şato ve kilise gibi mimari yapıların duvarlarında yer alan fresk örneklerinde de “mevsim döngüleri” konusunun ikişer aylık zaman dilimleri halinde ele alınarak görselleştirildiği görülmektedir. Konu, olay örgüsü ve üslup açısından Bruegel’in resimleri ile ortak özellikler taşıyan bu resimler, onun mevsim döngülerini konu alan resimlerinin öncül kaynaklarını oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: Pieter Bruegel, Mevsimler, Ortaçağ, Elyazması, Minyatür, Fresk

THE SUBJECT of SEASONAL CYCLES in PIETER BRUEGEL'S PAINTINGS and PREMICE SOURCES

Abstract

Seasons; It is the name given to the weather conditions and natural events that change from period to period with the effect of the axial inclination during the rotation of the earth around the sun for a year. The four seasons that occur during this rotation of the earth around the sun continue cyclically, adding up one after the other in quarterly episodes. Within these cycles, differences occur in people's lifestyles, social activities, and working conditions, which vary from season to season. Pieter Bruegel, one of the pioneers of the 16th century Flemish painting, discussed the Early Spring, Spring, Early Summer, Late Summer, Autumn and Winter periods, each one following the other, in his painting series consisting of six large panels on "Seasons". In this series created with the names of "The Gloomy Day", "Hay Makers", "Harvest", "The Return of the Herd" and "Hunters in the Snow", the activities of the villagers and villagers in the open air according to the seasons are depicted in the view of nature that changes according to the seasons. The subject of "seasons", which was discussed in the context of various issues before Bruegel; In medieval manuscripts, religious days, medical information or scenes in miniatures about hunting are interpreted with a detailed approach. In the examples of frescoes on the walls of architectural structures such as palaces, castles and churches in the 14th, 15th and 16th centuries, it is seen that the subject of "seasonal cycles" was handled and visualized in two-month periods. These paintings, which have common features with Bruegel's paintings in terms of subject, plot and style, constitute the primary sources of his paintings dealing with seasonal cycles.

Keywords: Pieter Bruegel, Seasons, Medieval, Manuscript, Miniature, Fresco

1. GİRİŞ

16. yüzyıl Flaman resim sanatının temsilcilerinden olan Pieter Bruegel (1525/1530-1569) resimlerinde, köy ve köylülerin yaşamını; çalışma-eğlenme, üretim-tüketim gibi karşıtlıklar ile bir araya getirmiştir. Rönesans düşünürlerinin devamında insancıl bir bakış açısına sahip olan Bruegel, yaşama büyüteç tutarak, yakın plandan bakmış, insan yaşamını ve davranışlarını öyküsel ve ayrıntıcı bir yaklaşımla ele alarak yorumlamıştır. Bu bakış açısı doğrultusunda; 1565 yılında Anversli tüccar Niclaes Jonghelinck'in sipariş verdiği, "Mevsimler" konulu altı panodan oluşan resim dizisini oluşturmuştur. Ahşap panel üzerine yağlıboya tekniği ile çalışmış olduğu bu dizide, yılın on iki ayı Şubat-Mart, Nisan-Mayıs, Haziran-Temmuz, Ağustos-Eylül, Ekim-Kasım, Aralık-Ocak gibi ikişer aylık dilimler halinde resmedilmiştir. Döngü halinde devam eden mevsimleri konu alan altı resimlik bu serinin günümüze ancak beş parçası gelebilmiştir. "Ortaçağ kültüründe çok sevilen aylar teması, katedrallerin anıtsal girişlerinde, kiliselerin ve manastırların sütun başlıklarının süslemelerinde sıklıkla kullanılmıştır" (Eco, 2020; 686, 687). Bu bağlamda Bruegel'in, küçük parçalardan oluşan sayısız ayrıntıya yer

verdiği mevsimler konulu bu resim dizisinde; 14. ve 15. yüzyıllar ile 16. yüzyılın başlarında yapılmış olan duvar freskleri ile “Saatler Kitabı” isimli el yazması eserlerdeki minyatürlerin karakteristik üsluplarından yansımalar görülmektedir.

2. 14. YÜZYILDAN 16. YÜZYILA AVRUPA RESİM SANATI FRESK ve EL YAZMASI ESERLERİNDE MEVSİM DÖNGÜLERİ KONUSU

Kuzey İtalya’da 13. Yüzyılda inşa edilmeye başlanmış olan Trent Castello del Buonconsiglio şatosunun “Kartal Kulesi(Torre Aquila)” adı verilen kule kısmının üçüncü katında, 6m.x5.8m. genişliğindeki odanın iç duvarları, 14. Yüzyılın sonlarında Bohemyalı usta Wenceslaus tarafından resmedilmiş olan “Mevsimler” konulu freskler ile kaplıdır (Resim 1). “Bu freskler, 1390’da Trento bölgesinin piskoposu olarak atanan Georg von Lichenstein (?-1419) tarafından yaptırılmıştır” (Eco, 2020: 686, 687). Ortaçağ döneminde aylar ve mevsimleri konusunu ele alan en eski örneklerden biri olarak günümüze kalan bu fresk dizisinde yıl içerisindeki her bir ay, frizlere ayrılmış duvar bölümlerinin içine resmedilmiştir.

Bu frizlerde sıralı bir şekilde birbiri peşine eklenen aylar konulu resimler ilkbaharda tarlaların sürülmesi, tohum ekilmesi, fidan dikilmesi, yaz aylarına ekin alma, meyve-sebze toplama, sonbahar aylarında bağ bozumu, avcılık ve kışa hazırlık gibi mevsim döngülerindeki insan faaliyetleri anlatılmaktadır.

Resim 1. Castello del Buonconsiglio Şatosu Duvar Freskleri, Kuzey Duvarı, 1391-1407

Bu döngülerde bir yandan asil sınıfa mensup rahat ve kaygısız bir yaşam süren insanların mevsimlere göre değişen, kış mevsiminde kartopu oynama, bahar mevsiminde kırdan yürüyüş ya da at üzerinde gezintiye çıkma gibi, hobi ve eğlenceleri, diğer yandan köylü sınıfa mensup kişilerin bağ, bahçe ve tarlalarda yine mevsimlere göre değişim gösteren çalışma süreçleri konu alınarak farklı sosyal sınıflardan kişilerin mevsimlere göre değişen aktiviteleri bir arada resmedilmiştir.¹ Mevsim dönemlerindeki doğanın ve insan faaliyetlerinin dikkatli birer gözlemi ile gerçeğe yakın ayrıntılı tasvirlerini sunan bu minyatürlerde Gaston Phoebus (1331-1391)un yazdığı Av Kitabı (Livre de la Chasse) isimli eserindeki minyatürler ile üslupsal açıdan benzerlikler görülmektedir (Resim 2).

¹ https://www.wga.hu/html_m/m/master/xunk_it/xunk_it2b/index.html

Resim 2. Le Livre da Chasse-Av Kitabı, 1405-1410

Her biri 3m. yüksekliğinde olan Trent Castello del Buonconsiglio şatosunun freskleri ile biçim ve içerik açısından benzerlik gösteren diğer bir kaynak ise “Tacuinum Saitatis” isimli doğal tedavi yöntemlerini anlatan tıp kitabındaki minyatürlerdir. “Tacuinum Saitatis” 11. Yüzyılda İbn Butlan tarafından yazılmış ve daha sonra Latince’ye çevrilerek 14. Yüzyılda minyatürlü bir el yazması esere dönüşmüştür. Bu kitapta yer alan her bir minyatür doğadaki farklı bitki ya da mevsimi konu almakta ve minyatürlerin altında yer alan yazılarda da bu bitki ve mevsimler hakkında aydınlatıcı bilgiler verilmektedir. Bu bilgilerde; tasvir edilen bitkinin sağlığa yararları ve zararları, hangi hastalıklara iyi geldiği, hangi mevsimde ve nasıl bir iklimde yetişeceği, ya da eğer mevsimler konusu bağlamında insanların o mevsimde hangi faaliyetler ile uğraşırlarsa kendilerini ruhsal olarak daha iyi hissedecekleri gibi konular yer almaktadır. Ortaçağ döneminden günümüze kalan tıp ve tarımla ilgili önemli bir kaynak olan bu el yazması eser, mevsim döngüleri ve aylar konusunu ele alan en eski örneklerden biri olma özelliğini taşımaktadır (Resim 3,4,5)

Resim 3. Tacuinum Sanitatis, Yaz, 14. Yüzyılın sonları

Resim 4. Tacuinum Sanitatis, Sonbahar, 14. Yüzyılın sonları

Resim 5. Tacuinum Sanitatis, Kar ve Buz, 14. Yüzyılın sonları

Ortaçağ'da, Avrupa'da kiliselerdeki din adamlarının, kralın ve asil sınıfa mensup kişilerin dini günleri ve dua saatlerini takip edebilmeleri için günümüzdeki takvimlere benzeyen ve "saatler kitabı" adı verilen minyatürlü el yazması eserler yaptırmaları yaygınlık kazanmış bir durumdu. Resim sanatı tarihinde mevsim döngülerini konu alan resim örneklerinin de kaynağını oluşturan: "Saatlerin kitabı, günün belirli saatleri, haftanın günleri, aylar ve mevsimler için uygun dualar içeren bir dua kitabıydı." (Snell, 2021). Bu kitaplarda yılın hangi ay, gün ve saatlerinde hangi ibadetlerin yapılması gerektiğine dair bilgiler yer almaktaydı. Bu bilgiler sayfaların bir bölümünde yazılı olarak diğer bölümünde de konuyu aydınlatılması amacı ile görsel olarak anlatılıyordu. "Takvim, zamanın günlere, aylara, yıllara bölünme sistemi olarak, gökcisimlerinin dönüşlerinden yola çıkarak hazırlanmıştır ve toplumların bu yaşamsal gereksinimini evrensel zamanla bireyin yaşadığı zaman arasında bir köprü oluşturup, yaşanan zamandan farklı, herkesçe anlaşılabilir, toplumsal bir zaman yaratır." (Bourgoing, 2006: 14)

Resim 6. Cenevre Boccaccio Ustası, Aylık Görev Takvimi, 1470-75

Resimli takvimlerinin temelini oluşturan bu kitaplarda bir yıl dört mevsime bölünmüş, mevsimler de kendi içlerinde aylara ayrılarak döngüsel bir biçimde resmedilmişlerdir (Resim 6) Bu döngülerde doğada yılın her bir ayında ne gibi değişiklikler olduğu, hangi ayda hangi tarımsal faaliyetlerin yapılması gerektiği gibi yazılı bilgiler ve konuyu anlatan görseller bulunmaktadır. Takvimlerin yaşam içerisinde genel olarak;

"İki temel işlevi vardır: zamanı düzene koymak ve ölçmek. Zamanı düzene koymak demek, bir yaşam ve bayram çerçevesi oluşturmak, iş ve tatil günlerini belirlemek, gelenekleri sabitlemek ve böylelikle bir toplumun üyeleri arasında simgesel bir bağlantı kurmak demektir. Her toplumun kendi kimliğini açığa vuran bir takvimi vardır. Zamanı ölçmek demekse, yılın, ayın, ara dönemlerin uzunluğunu, olabilecek en nesnel yaklaşımla süreleri belirlemek ve bunları doğrulamak demektir" (Bourgoing, 2006: 14)

Takvim niteliği taşıyan ve dini içerikleri olan "Saatler Kitabı" isimli kitaplar; din adamlarının günün dua saatlerini takip edebilmeleri amacı ile manastırlarda yazılmıştı. Manastır yaşamında bir gün sekiz ayrı dua saati dilimine ayrılıyordu. Dua saatlerinin her birinde rahipler, manastırlardaki kürsülerde bu kitaplardan bir bölümü yüksek sesle okurdu. Ortaçağ dönemi

içerisinde bilinen en eski saat kitapları 13. Yüzyılda oluşturulmuştu. İlerleyen dönemler ile birlikte bu kitapların boyutları da, keşiş ya da rahiplerin yanlarında taşıyabilmeleri için küçülmüş, 15. Yüzyıla gelindiğinde oldukça gösterişli birer tasarıma dönüşmüştü.

Resim 7. Limbourg Kardeşler, The Riches Heures Duc De Berry, Ocak, 1412-16

“Aylar, geleneksel olarak mevsimlik mesleklerle ve her bir ayla ilişkili Zodyak işaretleri ile sembolize edilir.” (Simon Benning, 2021). Mevsimler ve ayları konu alan minyatürlere bazılarının da üst kısımlarında Zodyak sembolleri yer alıyordu. Bu semboller; her bir ay gökyüzünde hangi takımyıldızına ve astrolojik işarete denk geliyorsa o astrolojik sembol, ele alınan ay resminin üst kısmındaki bölümde konumlandırılıyordu (Resim 7). Bu durum, Ortaçağ döneminde tarımsal faaliyetlerin, yıldız hareketlerinin yaşam üzerindeki etkisini göz önüne alarak düzenlendiğini göstermesi açısından önem taşımaktadır. “Ayrıca, ortaçağ tıp pratisyenleri, insanların sağlık sorunlarının doğdukları takımyıldızla ilişkili olduğuna inanıyorlardı. Kilise takvimi bile bayram günlerini hesaplamak için Zodyak'ı kullandı” (Bolli, Limbourg Brothers: 2021). Örneğin Ocak ayını anlatan minyatür sahnesinin üst tarafında yer alan yıldızlı gökyüzü sahnesinde, gerçek haçı Kudüs'e götüren İmparator Heraclius'un hikâyesinden yola çıkılarak, Tanrı Pantheon'u temsilen, kanatlı atların çektiği arabasında, elinde güneşi taşıyan figür ile Oğlak ve Kova takımyıldızlarının sembolleri bir arada gösterilmiştir.

Bu kitaplardan günümüze ulaşan en ünlülerinden biri Berry Dükü'nün saatler kitabıdır. Fransa kralı V. Charles'ın erkek kardeşi olan Duc de Berry/Berry Dükü Jean tarafından Flamanlı Jean, Paul ve Hermen isimli üç kardeş olan Limbourg kardeşlere yaptırılan bu saatler kitabı; yılın her bir ayını ayrı ayrı konu alan minyatürler içermektedir. “Bazıları metinden bağımsız, ilave sayfalara yapılmış olan, tam sayfa ve son derece zarif 35 ten fazla minyatür içeren bu dua kitabı, saray kitap resimlendirme sanatının zirvesini oluşturur” (Eco, 2020: 669). Mevsim döngüleri

içerisinde aristokratların ve çiftçilerin aylara göre değişen faaliyetleri bir arada, ayrıntıcı bir yaklaşımla resmedilerek; “(...) Taşra ve saray yaşamının unsurları arasındaki zıtlık, zarif fırça darbeleri ve pahalı boyaların kullanıldığı parlak renklerle betimlenmiştir.” (Farthing, 2012: 133)

Resim 8. Limbourg Kardeşler, The Riches Heures Duc De Berry, 1412-16

Bu kitaplar; yıl içerisinde Paskalya ve Noel gibi belirli dini günlerin tarihlerinin nasıl hesaplanması gerektiğini anlatan takvim niteliğinde birer almanak'tı².

Pietro di Crescenzi'ye tarafından yazılmış olan “Ruralia Commoda”(Kırsal Faydaların Kitabı-Aylık görev takvimi-Tarım Takvimi) 1305 yılında tarım konusunda yazılmış bir elyazmasıdır. Ortaçağ dönemindeki tarım faaliyetlerini anlatan bu kitap, ağaç dikimi, sebze yetiştirmek gibi bir bahçede hangi mevsimde ne gibi tarımsal faaliyetler yapılması gerektiği konusunda bilgiler vermektedir. 1450 ile 1500 yılları arasında çoğaltılan bu kitaptaki insanların mevsimlere göre değişen tarımsal faaliyetleri, yazıların arasında yer alan gravür resimler ile zenginleştirilmiştir. (Resim: 9,10, 11, 12)

² Almanak: Yılın bayram, yıldönümü gibi belli günlerini, birtakım gökbilim, meteoroloji bilgilerini, kimi alanlarla ilgili istatistikleri vb. veren kitap biçiminde takvim.

Resim.9,10, 11, 12. Rurallia Comoda, 1450-1500, Gravür

Bu faaliyetlerin aylara göre sıralaması şu şekildedir:

1. İklimi, rüzgârları ve su kaynağını göz önünde bulundurarak bir malikâne, villa veya çiftliğin konumu ve düzeni; ayrıca emlak başkanının görevleri
2. Bitkilerin botanik özellikleri ve bahçecilik teknikleri
3. Tahıl tarımı ve tahıl ambarı yapımı
4. Asmalar ve şarapçılık
5. Ağaç yetiştiriciliği - gıda ve ilaç için yararlı ağaçlar
6. Bahçıvanlık - gıda ve ilaç için yararlı bitkiler
7. Çayır ve ormanlık alan yönetimi
8. Zevk bahçeleri
9. Hayvancılık ve arıcılık
10. Avcılık ve Balıkçılık
11. Genel Özet
12. Aylık görev takvimi

Kitaplarda yazılan bu bilgiler doğrultusunda 14. ve 15. yüzyıllar ile 16. yüzyılın başlarına kadar geçen süreçte farklı ustalar tarafından oluşturulan mevsimler konulu minyatürler hemen hemen aynı olay örgüleri ve birbirine benzer kurgular ile oluşturulmuştur. Bu konularda köylüler ile asillerin mevsimlere göre gerçekleştirdikleri birbirinden farklı faaliyetler, kimi zaman aynı kompozisyon içerisinde bir arada, kimi zaman da farklı kompozisyon kurgularında görselleştirilmişlerdir. Bu doğrultuda minyatürdeki mevsim ve aylar konularında insanların gerçekleştirdikleri faaliyetler aydan aya değişim göstererek bir döngü şeklinde devam etmiştir.

Resim 13. Royal 14 E. VI

Resim 14. Royal 14 E. VI

15. Yüzyıl sonunda mevsimleri konu alan bir başka eser de, günümüzde J. Paul Getty Müzesi'nde bulunan ve Getty Froissart ustası olarak bilinen Flamanlı bir minyatür ustası tarafından canlı renkler ile resimlenmiş olan "Royal 14 E. VI" numaralı Flaman el yazmasıdır. Bu el yazmasında yer alan minyatürlerde yıl içerisinde her bir ayda bahçelerde yapılması gereken ağaç diplerindeki toprağı havalandırma, tohum ekme, otları içme gibi bahçecilik faaliyetleri ve mevsimlere göre değişen hava koşulları görselleştirilmiştir (Resim 13, 14).

Resim 15. Royal 14 E. VI, Ocak, (1471-83)

Resim 16. Royal 17 F. II

Sezar ve Ordusunun Kış Yürüyüşü

Bu eser içerisinde kış mevsimini konu alan örnekte; beyaz örtülü ve üzerinde yiyecekler bulunan masanın yanında oturmakta olan ve üzerinde kürklü bir pelerin giydiği görülen erkek figürünün ellerini ateşe doğru uzatarak ısınmaya çalışmasından, havanın soğuk ve mevsimin kış olduğu anlaşılmaktadır (Resim 15).

Diğer bir kış sahnesi, 1479 da İngiltere Kralı IV. Edward'ın emri ile oluşturularak "Master of Edward IV" olarak anılan sanatçı tarafından resmedilmiş olan "Bruge El Yazmasında" Cesar'ın hayatından sahneleri konu alan minyatür dizileridir (Resim 16). Kral Cesar'ın ordusu ile atlarının üzerindeki kış yürüyüşünü gösteren bu minyatürde Cesar'ın atının daha rahat yürüyebilmesi için, atın ayak basacağı yerlerdeki karları kürekle kenara çekmekle görevlendirilen kişiler görülmektedir.

Kış mevsiminin gelmesi ile yağın karın doğayı beyaz bir örtüyle kaplayarak, çirkinlikleri yok etmesi; geçmişten günümüze insanların içinde huzur duygusu oluşturmuş, kartopu oynamak ve buzda kaymak gibi eğlenceler ile de karanlık kış günlerinin zorlu yaşam koşulları renklenmiştir. 1460-65'de oluşturulan, Burgundy Düşesi'nin Saatler Kitabı'nda yetişkinlerin ve çocukların bir arada, neşe içinde kartopu oynamaları konusu Aralık ayı takvim sahnesinde, perspektif kurallarından uzak, keskin dış hatlara sahip biçimler ve oldukça canlı renklerle "Şehirde Kartopu Savaşı" konulu minyatürde görselleştirilmiştir (Resim 17).

Resim 17. Burgundy Düşesi'nin Saatler Kitabı, Aralık, 1460-65

Resim 18. Bodleian Kütüphanesi, Oxford, 135, Aralık, 16. Yüzyılın ikini yarısı

Resim 19. Amragio Lorenzetti, Kış Alegorisi, Fresk, 1338-1340

Kış oyunları konusunu ele alan bir başka örnek de mevsimler konusunda zengin görseller içeren, Oxford Üniversitesi, Bodleian Kitaplığı'nda, 135 no' lu eser olan saatler kitabında yer almaktadır. Bu eser içerisinde Aralık ayını ele alan sayfada "Çocuklar ve Oyunlar" başlığı ile kartopu savaşı yapan çocuklar konu alınmıştır (Resim 18). Diğer bir kar konusu ise Siena'daki Palazzo Pubblico'daki konsey odasında 1338-1340 yıllarında Ambrogio Lorenzetti tarafından resmedilmiş olan bir freskde yer almaktadır. "İyi Yönetim Alegorisi" ve "Kötü yönetim Alegorisi" isimli bu fresklerden, kötü yönetimi konu alan kış madalyonu içerisindeki "Kış Alegorisi" isimli fresk'de, yağın karın altında, elinde kartopu tutan bir erkek figürü ile kar ve kış konusu görselleştirilmiştir (Resim 19).

Günümüzde olduğu gibi, 14. ve 15. Yüzyıllarda da kış mevsimi demek özellikle tarım işlerinde çalışan köylüler için açık havada yapılacak işlerin azalması ve tarlaların dinlenmeye bırakılması demektir. Havanın soğuması ve her tarafın karlarla kaplanmasından dolayı ulaşım imkanlarının azaldığı karanlık kış günleri ilkbahar ve yaz dönemine göre daha durağan olan günlerinde de

başlangıcıydı. İnsanlar için bir nevi dinlenme dönemi olarak geçen kış mevsiminde eğlenmek için diğer mevsimlere göre daha çok vakit bulunuyordu. Av mevsiminin de başlangıcı olan Kasım sonu ve Aralık ayı başlarında, avcılarının yanlarındaki köpekleri ile beraber ava çıkmaları, köylülerin ahırlarındaki hayvanlardan (bahara kadar yaşayamamak olanları) kesmeleri, avlanan ya da kesilen bu hayvanların etlerinin tuzlanarak kurutulması, oruç tutulması, çeşitli ekmekler yapılması Noel'in yaklaştığı kış mevsiminin başlangıcında insanların günlük uğraşları arasındaydı.

Resim 20. Limbourg Kardeşler, The Riches Heures Duc De Berry, Aralık, 1412-16

Resim 21. Kastilya Kraliçesi I. Isabella'nın Saatler Kitabı, Ocak, Ghent-Bruges Okulu, 1480 civarı

Resim 22. Simon Benning, The Golf Book, Aralık, 1540'lar

Toplumdan her kesimin kendi imkanları doğrultusunda kutladığı bir dini bayram olan Noel; dinlenme, yeme, içme, dans etme, oyunlar oynama gibi etkinlikler ile geçirilen 12 günlük tatil dönemi idi. 14. ve 15. Yüzyıllarda kişilerin ekonomik refah seviyesine göre de bu oniki günlük tatil ve eğlence süresinin kimi zaman iki aya kadar çıkabildiği bilinmektedir. Duc de Berry için minyatürlerinin 1412-1416 yıllarında Limbourg Kardeşler tarafından minyatürleri yapılan "Saatler Kitabı" (Resim 20), 1480 yılı civarında Ghent-Bruges okulu tarafından minyatürleri yapılan Kastilya Kraliçesi I. Isabel'in saatler kitabı (Resim 21), 1540'ların başlarında Flamanlı usta Simon Benning tarafından tam sayfa minyatürleri yapılmış olan "The Golf Book" (Resim 22) 15. ve 16. Yüzyıllarda insanların aylara ve mevsimlere göre değişen faaliyetlerini görselleştiren önemli el yazması eserlerdir. Bu dizilerde sayfaların alt kısmında yer alan şeritlerde ellerinde golf topuna benzer bir top ve sopa ile mevsimsel oyunlar oynayan figürler yer almaktadır. Şeritlerde görselleştirilen bu oyunun golf'e benzemesinden dolayı Simon Benning'in "mevsimler" konulu illüstrasyonlarının yer aldığı bu kitaba "Golf Kitabı" adı verilmiştir. "Simon Benning, hem orta zemini hem de arka planı genişletmek amacıyla iki sayfalık tasvirler oluşturarak takvim minyatürleri için yeni bir form buldu. Bu, nihai sonucu

olarak Pieter Bruegel'in manzaralarında doruğa ulaşacak bir gelişmenin başlangıç noktası olmalıdır ." (Simon Benning, 2021).

Bu eserlerde, Ocak ve Şubat aylarını ele alan takvim sahnelerinde genellikle tüm doğa karla kaplanmış. İlkbaharda doğaya çıkarılan koyunlar, bu dönemde evlerin yanında bulunan ahırlara kapatılmıştır. Hava oldukça soğuktur, insanlar da ellerini nefesleri ile ısıtmaya çalışmaktadır. Sonbaharda kesip hazırlanan odun ve çalılar, bu soğuk kış günlerinin tek yakacağıdır. Eşeklere yükleyen odunları köye taşımak, taşınan bu odunları daha kolay yakabilmek için evinin önünde balta ile küçük parçalara ayırmak Ocak ve Şubat ayı tasvirleri arasındadır.

Resim 23. Simon Benning, The Golf Book, Ocak, 1540'lar

Resim 24. Kastilya Kraliçesi I. Isabella'nın Saatler Kitabı, Ghent-Bruges Okulu, Şubat, 1480 civarı

Resim 25. Limbourg Kardeşler, The Riches Heures Duc De Berry, Şubat, 1412-16

Diğer yandan insanların bu soğuk havada evlerine çekilmeleri ve oldukça küçük boyutlarda olan odalarının ortasında yaktıkları mangal ile ısınmaya çalışmaları da yine Ocak ve Şubat ayı tasvirlerinde insanların yaşam biçimlerini anlatan görünümeler arasındadır (Resim 23, 24, 25)

Resim 26. Limbourg Kardeşler, The Riches Heures Duc De Berry, Mart, 1412-16

Resim 27. Simon Benning, Nisan, 16. Yüzyılın başları

Resim 28. Kastilya Kraliçesi I. Isabella'nın Saatler Kitabı, Nisan, Ghent-Bruges Okulu, 1480 civarı

Uzun ve soğuk kış aylarından sonra gelen ilkbahar; karların erimesi ve doğanın uyanışı ile tarımsal faaliyetlerin başladığı, koyun ve kuzuların kış boyu kapalı oldukları ahırlarından çıkarılarak otlaklara götürüldüğü bir dönemdi. Köylülerin tarla ve bahçelerde çalışma süreçlerinin başladığı bu dönemde; ağaçların budanması, aşılması, yeni fidanların dikilmesi, evlerde ve bahçelerde bahar temizliği yapılması, toprağın sürülmesi, toprağın gübrelenmesi gibi faaliyetler ile uğraşılırdı. Mart ayında tamamlanması gereken bu faaliyetler sonrasında, Nisan yağmurları ile toprak altındaki tohum suyla buluşacak ve Mayıs başlarında da toprağın üzerinde ilk filizler görünmeye başlayacaktı. Baharın gelmesi ile birlikte çiçek açan ağaçlar, aydınlanan gökyüzü ve ısınmaya başlayan hava insanları uzun ve karanlık kış günlerinden sonra daha mutlu ve huzurlu bir ruh hali içerisinde sokarak kışın kasvetli ruh halini arındırırdı. Bu dönemde insanlar gruplar halinde doğa gezintilerine çıkar, şarkılar söyler, kırık ve ormanlık alanlarda eğlenceli vakitler geçirirlerdi. “Flaman manzaralarının resimleri, aşk ve kur yapma gibi diğer motiflerle değişiyor. Bu tür "romantik" motifler her zaman Flaman takvim ikonografisinin bir parçası olmuştur.” (<https://www.facsimilefinder.com/facsimiles/simon-benings-flemish-calendar-facsimile>, 2021). Elyazması kitap minyatürlerinde de Nisan ve Mayıs aylarını gösteren tasvirler içerisinde yer alan genç erkek ve kadınların, doğa içerisinde birlikte yürüyüşleri ve karşılıklı sohbetlerini gösteren sahneler bu aylarda insanların aşk ve sevgi konusuna daha yakın bir ruh hali içerisinde olduklarını göstermektedir.(Resim 26, 27, 28)

Resim 29. Castello del Buonconsiglio Şatosu Duvar Freskleri, Temmuz-Ağustos 1391-1407

Haziran ile birlikte havanın iyiden iyiye ısınması, güneş altında çalışmanın zorluklarını da beraberinde getiriyor, insanlar güneşin yakıcı etkisinden başlarına taktıkları geniş siperlikli şapkaları ile korunmaya çalışıyorlardı. Yaz boyunca sürecektir olan bu tarla faaliyetleri döneminde köylüler; yeme, içme ve dinlenme gibi neredeyse tüm zamanlarını tarlalarda geçiriyorlardı (Resim 29)

Resim 30. Limbourg Kardeşler, The Riches Heures Duc De Berry, Eylül, 1412-16

Resim 31. Simon Benning, Ekim, 1540 civarı

Resim 32. Castello del Buonconsiglio Şatosu Duvar Freskleri, Ekim, 1391-1407

Yaz sonu ve sonbahar başlangıcı hasat mevsimi ve bağ bozumu dönemi demektir. Bununla birlikte yazın dair son güzel havalardan yaşadığı bu günler kış için yiyecek, içecek ve yakacakların da hazırlandığı dönemdir. Ağaçların yapraklarını döktüğü, doğanın yeşilden sarıya ve kahvenin tonlarına geçiş yaptığı, güneşin daha erken battığı soğuk ve yağmurlu havalardan da başladığı günlerdir (Resim 30, 31, 32)

3. PIETER BRUEGEL'İN RESİMLERİNDE MEVSİM DÖNGÜLERİ KONUSU

The Gloomy Day-Kasvetli Gün (Erken Bahar): Flandre bölgesinde, Ortaçağ döneminden başlayarak 1 Mart tarihi yeni yılın başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle Flaman resim sanatında mevsim döngüleri konusu; Şubat ayı sonu ve Mart ayı başlarına denk gelen dönem ile başlatılmıştır. Pieter Bruegel'in de mevsimler konulu resim dizisinde şubat ve mart aylarını temsilen ilk sırada yer alan "Kasvetli Gün-The Gloomy Day" (Resim 33) isimli resminde geleneksel olarak yeni yıl tarihi kabul edilen 1 Mart'daki doğanın uyanışı temsil edilmektedir. "Hollanda resminde yerleşik bir gelenekten gelen Bruegel, manzaralarını arkadan öne doğru katmanlar halinde inşa etti. Bu çalışma şeklinde ön plandaki detaylar arkada daha uzaktaki olanları gizler. Ağaçlar bunun için çok iyi birer örnektir: Bruegel'in ilk önce resmettiği arka plandaki dallar, ön plandakiler tarafından kesilmiş veya gizlenmiştir. *The Gloomy Day*'deki ayrıntılar da buna mükemmel bir örnektir: Bruegel bu resminde dalları ekleyerek, üst üste bindirerek veya birleştirerek, uzay ve derinlik yanılsamasını yarattı." (Why do Bruegel's landscapes draw us into the depth of the composition?, 2021). Resmin ön planında; Flandre kırsallarında yaşayan köylü insanlar ilkbaharın başlangıcındaki mevsimlik görevlerini yaparken gösterilmişlerdir. Söğüt ağacı dallarını kesmek, kesilen bu dalları toplayarak demetler halinde bağlamak, ağaçları budamak, odun toplamak gibi işlerin yapıldığı mart ayı başlarında gökyüzü oldukça kapalı ve de kasvetlidir. Resmin sağ tarafında bir söğüt ağacı ve bu ağacın dallarını kesen bir figür yer almaktadır. Bu figürün hemen arkasında, kışın yağın yoğun kar ile hasar görmüş olan evinin sazdan yapılmış çatısını tamir etmekle uğraşan bir figür görülmektedir. Resmin arka planında yer alan dalgali deniz ve karla kaplı dağlar; havanın hala soğuk olduğu izlenimini bırakmaktadır. Denizde ilerleyen bir gemi yan yatmış şekilde dalgaların arasından kıyıya vurmaktadır. Bu durum gelmek üzere olan büyük fırtınanın da bir ön habercisidir.

Resim 33. Pieter Bruegel, The Gloomy Day/Kasvetli Gün, 1565, Panel Üzerine Yağlıboya, 119x162 cm.

Mart ayı; havaların ısınmaya ve karların erimeye başladığı, güneşin daha erken doğduğu ve daha geç battığı, bununla birlikte insanların da kendilerini daha canlı ve dinamik hissetmeye

başladıkları bir dönem olarak, Flandre bölgesinde baharın gelişinin de onurlandırıldığı Karnaval zamanıydı. Uzun geçen karanlık ve soğuk kış günlerinden sonra, hayatları karnaval kutlamaları ile renklenmiş insanlar, lezzetli yiyecekler ile de kendilerini ödüllendiriyorlardı. Karnaval kutlamaları için yapılan çeşitli yiyeceklerin başında da waffle geliyordu.

Resmin sağ alt tarafında da, başına kâğıttan bir taç takmış ve elinde fener tutan küçük çocuk Karnaval eğlencelerini, onun hemen yanında iştahla waffle yiyen kişi de Karnaval ziyafetlerini temsil etmektedir. Resmin sol alt tarafında, tepe aşağısında bir köy ve köyün girişinde duvarları kırmızıya boyalı taverna binası yer almaktadır. Müzik, dans ve eğlence mekânı olan tavernanın kapısının önünde keman çalan bir müzisyen ve çalan müziğe dans ederek eşlik eden üç figür de yine karnaval dönemi eğlencelerini sembolize etmektedir.

Bruegel'in resim kurgularının genel özelliği olan yükseltilmiş bakış açısı, geniş bir doğa görünümü ile doğada bulunan her şeyin en ince ayrıntısına kadar işlenerek resmedilmesi bu resimde de kendini göstermektedir. "(...) Flamanlı sanatçılar, Tanrının yarattığı her varlığa eşit değer veriyor, figürlere gösterdikleri özenle (hatta zaman zaman daha fazla ağırlık vererek) doğayı işliyorlardı." (İpşiroğlu & İpşiroğlu, 1977: 120). Bruegel hemen hemen hiçbir yükseltisi olmayan ve düzlükleri ile ünlü Flandre kırsalının şubat ve mart aylarındaki görünümünü ele aldığı bu resimde; İtalya gezisi sırasında geçtiği ve çok etkilenecek eskizlerini yaptığı karla kaplı Alp dağlarının görünümünü resmin arka planına ekleyerek, iki farklı coğrafyayı bir arada göstermiştir. "Brueghel'den öncekilerin bir görüntü olarak verdikleri büyük doğa, ilk kez burada gerçeklik kazanıyor. Brueghel bize, yaşamın akışı içinde akıştan soyutlanamayan gerçek manzaralar veriyor" (İpşiroğlu & İpşiroğlu, 1977, s. 122). İnsanlar Şubat ve mart aylarında bir yandan doğanın yeniden uyanışını karnaval ile kutlayarak monoton yaşamlarını renklendirirken, diğer yandan yaşam faaliyetlerini büyük bir çaba ile sürdürmektedirler. Resimde yer alan tüm bu ayrıntılar doğanın muazzam gücü karşısında insanların gösterdiği çabalarının ne kadar önemsiz kaldığının göstergesidir.

Resim 34. Pieter Bruegel, Haymaking/Saman Yapımı, 1565, Panel Üzerine Yağlıboya, 119x162 cm.

Haymaking-Saman Yapımı (Erken Yaz): Pieter Bruegel'in ikişer aylık zaman dilimleri halinde ele aldığı mevsim döngüleri dizisinde, "Haymaking-Saman Yapımı" (Resim 34) isimli

resmi; açık havanın zorlu şartlarında çalışan köylüler için yılın en verimli dönemlerinden olan yaz mevsimini konu almıştır. Oldukça sıcak geçen Haziran ve Temmuz aylarındaki kırsal faaliyetleri görselleştiren bu resimde, saman yapımı ve meyve toplamak gibi işlerle uğraşan köylüler yer almaktadır. Hemen hemen tüm resimlerinde manzaraya geniş bir yer ayıran Bruegel, bu resminde de manzarayı sadece bir fon olmaktan çıkararak, geniş tarlalar ve bir biri arkasına eklenen küçük tepeler ile sonsuzluğa doğru ilerleyen bir görünüm oluşturmuştur. Parlak gökyüzü altındaki altın renkli tarlaların yer aldığı bu doğa görünümünde, güneşten korunmak için başlarına taktıkları geniş kenarlıklı şapkaları ile çalışmakta olan Felemenk köylüleri yer almaktadır. Resmin sol orta kısmında; bir yandan saman yapma işlemi devam etmekte, diğer yandan ise yapılan bu samanlar at arabasının üzerine yüklenmektedir. Resmin sol alt köşesinde küçük bir ağacın önüne oturmuş, tırpanını bileyen bir figür görülmektedir. Resmin sağ tarafında ise yeni toplanmış olan kiraz ve çilekleri başlarının üzerindeki sepetlerde taşımakta olan figürler sıralı bir şekilde tepeden aşağıya doğru ilerlemektedir. Resmin alt orta kısmında ellerinde ya da omuzlarında taşıdıkları tırmıklar ile aralarında konuşarak yürümekte olan üç köylü kadın görülmektedir. Tüm bu olay örgüsü içinde, 16. Yüzyılda Felemenk kırsalında, oldukça sıcak geçen Temmuz ve Ağustos aylarında köylülerin çalışma faaliyetleri Bruegel'in ayrıntıcı anlayışı ile resmedilmiştir. Sanat tarihçiler Nazan ve Mazhar Şevket İpşiroğlu da, Bruegel'in resimlerindeki insan ve doğa gerçeği için: "Bruegel, Kuzey'in Natüralizm geleneğine yepyeni bir anlayışla bağlanıyor. İtalyanlar gibi, insan ve doğa ayrımı yapmıyor. Fakat doğa onun için bir hayal dünyası da olmuyor. Bruegel, doğada hayat gerçeğini, sürekli bir oluş içinde durmadan değişen ve tazelenen yaşamı arıyordu." (İpşiroğlu & İpşiroğlu, 1977: 121) yorumunda bulunmuştur.

Resim 35. Pieter Bruegel, Harvesters/Hasatçılar, 1656, Panel Üzerine Yağlıboya, 119x162 cm.

The Harvesters-Hasatçılar (Yaz Sonu): Pieter Bruegel resimlerinde "Hümanizm" bakış açısına paralel olarak, insan konusuna odaklanır ve insan davranışlarını inceler. "Hümanizmin sanat üzerindeki etkisi, insanların ve çevrelerinin gerçekçi tasvirlerine odaklanmaktır. Bu gerçekçilik, Bruegel'in eserlerinde açıkça görülmektedir" (Pieter Bruegel The Elder, 2021). Yaz sonu ya da erken sonbahar dönemini ele aldığı "Hasatçılar-The Harvesters" (Resim 35) isimli

bu resminde; 16. yüzyılın Ağustos ve Eylül aylarında, Felemenk kırsalındaki tahıl hasadı konusunu ele alarak, tarlada çalışan insanların günlük yaşamlarındaki tavır ve davranışlarını dikkatli ve ayrıntıcı bir anlayış ile gözlemlemiştir. Resmin sol alt tarafından orta kısma doğru ilerleyen tepe üzerinde güneşin parlak ışınlarının etkisi ile altın sarısı rengine bürünmüş buğday tarlası yer alırken, tepeden aşağıya doğru birbirinden farklı renk düzlemleri halinde yer alan diğer tarlalar ve Flandre bölgesinin geniş düzlükleri görünmektedir. Birbiri peşine eklenen bu düzlemler resimde espas etkisini arttırmakta ve insanları gruplar halinde birbirinden ayırarak onların farklı uğraşlarına vurgu yapmaktadır. Resmin sağ tarafında, çalışmalarına öğle yemeği için ara vererek, ağacın altına oturmuş ekmek, buğday lapası ve armuttan oluşan öğle yemeklerini yemekte olan köylüler yer almaktadır. Köylülerden biri bu sıcak ve sakin öğle vaktinde yorgunluktan ağacın altında uyuyakalmıştır. Onların hemen arkasında yer alan diğer bir grup ise tarladan biçilerek yere dizilmiş olan buğdayları demetler haline getirerek bağlama ve onları sıralı bir şekilde dizme işi uğraşmaktadır. Resmin sol tarafında ellerindeki tırpanlara tarladaki buğdayları biçen işçiler ile tepeden aşağıya ilerlemekte olan diğer tarla çalışanları yer almaktadır. Bu bağlamda tarlada çalışan işçiler üretim konusunu temsil ederken, öğle yemeği yiyen köylüler ise tüketim konusunu temsil ederek üretim ve tüketim konusu bir arada yer almıştır. Resmin kurgusunun düzlemler halinde farklı alanlara ayrılması ise “(...) köylülerin ve fiziksel çevrelerinin karşılıklı bağımlılığını ifade eder; her bir alanda, parçası oldukları ekonomik sistemin sonraki aşamaları ortaya çıkar: buğday hasat edildikten sonra yola taşınır; bir araba onu köyün kenarından uzaktaki şehre taşır; gemiler onu daha büyük üretim ve ticaret merkezlerine taşıyabilmek için beklerler. Bu anlamda tablo, yeni genişleyen bir ekonominin noktalarını birleştiriyor ve köylüleri yalnızca en uçtakilere kâr sağlayan bir sistemin kalbi olarak gösteriyor.” (MacMahon, 2021). Bruegel'in tüm bu resimlerinde: “... insan ve insana dair olan toplumsal düzen içinde yaşanan olayları değiştirmeden ya da idealize etmeden, olduğu gibi iyi ve kötü yanlarıyla aktarmayı tercih ettiği görülür. Bu nedenle resimlerinin konusu çoğunlukla günlük hayattan alınmış sahneler; kahramanlar ise sıradan insanlar olmuştur.” (Küpel & Şen, 2020, s. 202).

Resim 36. Pieter Bruegel, The Return of The Herd./Sürünün Dönüşü, 1565, Panel Üzerine Yağlıboya, 119x162 cm.

The Return of the Herd- Sürünün Dönüşü (Sonbahar): Bruegel'in mevsimler döngüsünü konu alan resim serisi içerisinde sonbahar mevsimini konu aldığı "Sürünün Dönüşü-The Return of the Herd" (Resim 36) isimli resimde köylülerin ekim ve kasım aylarındaki faaliyetleri anlatılmaktadır. Doğanın artık canlılığını yitirmeye başladığı, ağaçlarda son kalan yaprakların yeşilden kahve ve toprak tonlarına döndüğü, havanın eskisine göre daha erken kararmaya başladığı ve gökyüzünde fırtına bulutlarının aniden belirebildiği sonbahar mevsiminde, insanlar da yoğun bir çalışma temposu ile geçen yaz mevsiminin ardından artık evlerinde dinlenmeye çekilmişlerdir. Bu ıssız doğa ortamında akşama doğru köydeki evlerine dönen çobanlar ve önlerindeki sürünün yürüyüşü, resimde canlılık belirtisi gösteren tek alandır. Resmin ön planında ellerindeki sopaları ile önlerindeki sürüyü köye doğru yönlendirmeye çalışan çobanların büyük çabası görülmektedir. Onların bu çabasına karşın, sürüdeki hayvanların rahat yürüyüşleri, şaşkın bakışları ve arada bir ot yemek için duraklamaları ile köye dönmek için hiç de acele etmedikleri anlaşılmaktadır. "Bruegel'in inek sürüsü tasviri özellikle iyidir: Hayvanların sırtlarının yönü ormanlık arazinin yönü ile paralel konumdadır, hayvanların derileri büyük bir doğrulukla işlenmiştir, yavaş, sallanarak yürüdüklerine dair de gerçekçi bir his vardır ve yol kenarındaki çimlerin tadını çıkarmak için ara sıra duraklıyorlardır." (<https://gerryco23.wordpress.com/>, 2021). Sürünün yaz otlaklarından kışı geçirmek için köye dönüşü konusu o yıllarda Felemenk kırsallarında karşılaşılabilecek bir durum değildi. Bu konunun Bruegel'in İtalya seyahati sırasında Alp dağlarından geçerken görmüş olabileceği bir sahneden edildiği izlenimler olabileceği muhtemeldir. Resmin sağ arka tarafından kara bulutlarla gelen ve denizin ortasında beliren bir fırtına görülmektedir. Manzaranın neredeyse orta kısmından geçen nehir, resim kurgusunu; arka planda yer alan dağların ve gökyüzünün soğuk, ön planda yer alan sürü ve ağaçların sıcak renkleri ile iki bölüme ayırmaktadır. Bu ayrım Sonbahar mevsiminde havaların ani değişimleri ile oluşan belirsiz durumları da ifade etmektedir.

Resim 37. Pieter Bruegel, The Hunters/ Karda Avcılar, 1656, Panel Üzerine Yağlıboya, 119x162 cm.

The Hunters-Karda Avcılar (Kış): Bruegel'in mevsim döngüleri serisinin son sırasında yer alan "Karda Avcılar/The Hunters" (Resim 37) isimli Aralık ve Ocak aylarındaki kış mevsimini konu aldığı resmi ile mevsim döngüleri konusu tamamlanmaktadır. 16. Yüzyılda Flaman köy yaşamında avcılarının, av sonrasında karla kaplı köylerine dönüşlerini konu alan bu resimde, insanların kar üzerindeki uğraş ve eğlenceleri ile kış mevsimindeki günlük yaşamlarından bir sahne görselleştirilmiştir. "Bruegel, Kuzey Avrupa'da günlük yaşam resminin (janr) temelini atılmasını ve gelişmesini sağlamıştır. Bruegel'in tabloları, ahlaki mesajlarının yanında, dönemin yaşantısının belli bir anını ayrıntılı bir şekilde gözler önüne seren, betimleyici etnografik belgelerdir de" (Pieter Bruegel'in Eserleri ve Hayatı, 2021). Bu resimde; karların beyazı, gökyüzü ve donmuş göldeki buzun soluk yeşili ile havanın donduruculuğu hissettirilmiştir. Soğuk ve açık renk tonlarından oluşan bu alanların dışında kalan ağaçlar, insan ve hayvan figürlerinin kapladığı diğer alanlar koyu renk tonlarından oluşmuştur. Yazar William Dello Russo, Bruegel'in "Karda Avcılar" isimli bu resmi için; "Batı sanatında daha önce hiç bir ressam kış manzarasının soğukluğunun, sessizliğinin ve uyuşukluğunun bu kadar ikna edici bir temsilini yaratmayı başaramamıştı" (Pieter Bruegel The Elder, 2021) yorumunda bulunmuştur.

Omuzlarındaki sopaları ve bellerindeki silahları ile resmin sol alt köşesinden sahneye giriş yapan üç avcı, köpekleri ile birlikte karla kaplı tepeden, aşağıdaki köye doğru ilerlemektedirler. Avcılardan sadece birinin omzundaki sopaya takılı duran tilki dışında diğer avcılarının sopalarında bir şey bulunmaması, bu avdan eli boş dönüldüğünü göstermektedir. Avcıların yanındaki köpeklerin de başları önlerinde yürüyüşleri, onların da bu verimsiz avdan duydukları üzüntüyü ifade etmektedir. Sırasıyla dizilmiş yüksek ağaçların yer aldığı tepenin sol tarafında, dik çatılı büyük bir mimari yapı olan han binası yer almaktadır. Binanın önündeki birkaç kişi et pişirmek için büyük bir ateş yakmakta ve yanlarındaki küçük çocuk da yanan bu ateşi izlemektedir. Tepenin aşağısına doğru sıralı bir şekilde yer alan ağaçlar ve evler, izleyicilerin gözünü resmin orta kısmında köyde devam eden insan faaliyetlerine doğru çekmektedir. Bu kısımda soğuktan buz tutmuş iki göl yer almaktadır. Gölün üzeri uzaktan bakıldığında birer noktayı andıran insanlar ile doludur. Dikkatli bakıldığında tüm ayrıntıları ile hareketleri izlenebilen bu figürlerin buz üzerinde; paten kayarak, buz hokeyi oynayarak ya da dans ederek eğlendikleri görülmektedir. Bruegel bu resminde "... bir yandan gözü resmin içine doğru çeken derinliği vermeğe çalışırken, öte yandan sert konturların sınırladığı lokal renk lekeleriyle, formları resim yüzeyine çıkarır; gözümüz bir yandan derinliğe çekilirken, öte yandan resim yüzeyine bağlı kalır." (İpşiroğlu & İpşiroğlu, 1977, s. 122). Resmin sağ alt tarafında su çarkları donmuş bir değirmen yer almaktadır. Bu değirmenin yanındaki köprü üzerinde, sırtında çalı demeti taşıyan bir kadın figürü yer almaktadır. Resmin orta kısmında, donmuş gölün yanındaki ağaçlıklı yoldan ilerleyen at arabasında da çalı ve çıralar taşınmaktadır. Gökyüzünde uçan bir kuş ile ağaçların dallarındaki diğer kuşlar insanların kar üzerindeki faaliyetlerini sessizce izlemektedirler. Resmin arka planındaki karlı yüksek dağların eteklerinde; yapraklarını dökmüş ağaçlar ve doğaya serpiştirilmiş olan birkaç ev yer almaktadır. Felemenk düzlüklerinde görülmeyecek bu yüksek dağlar Bruegel'in diğer birkaç resminde olduğu gibi İtalya seyahati sırasında görüp, desenlerini çizdiği ve resimlerinde ustaca yerleştirdiği Alp dağlarıdır. Bu karlı soğuk kış günü resmi; bir yandan insanların dondurucu havaya rağmen devam eden çalışma süreçlerini, diğer yandan da bu zorlu yaşam koşullarına rağmen, yaşamdan keyif almaya ve eğlenmeye de zaman yarattıklarını göstermektedir. Sanat tarihinde kar ve kış konusunu anlatan önemli eserlerden biri olan bu resim birçok film yönetmenine, yazara ve şaire de ilham kaynağı olmuştur. Bu örneklerden biri John Berryman'ın şiiridir:

"Kışlık tepeden aşağı inen üç adam,

Uzun sıırıklarla ve bir av

köpeğiyle, topukta, ağaçların dizilişiyile,

Yanan samanların üstündeki beş figürü geçerek,

soğuk ve sessiz bir şekilde kasabalarına dönüyorlar..."

(<https://gerryco23.wordpress.com/2015/07/03/in-pursuit-of-bruegel-the-holy-grail-in-vienna/>, 2021)

SONUÇ

Ortaçağ döneminde, günümüzdeki resimli takvimlerin temelini oluşturan "saatler kitabı" adı altındaki el yazması eserlerde, yıl içerisinde yapılması gereken dua, ibadet ve dini günlerin zamanlarını belirtmek amacı ile mevsimlere göre doğada gerçekleşen değişimler ve insanların aydan aya yaptıkları çeşitli faaliyetler minyatürler ile görselleştirilmiştir. Bilinen örnekleri 14. Yüzyılın sonlarında başlayan ve kişiye özel tasarlanan bu kitaplarda döngü halinde devam eden mevsimler konusu; aydan aya doğada meydana gelen değişimler ve tarla, bağ, bahçe gibi kırsal alanlarda çalışan insanların aylık faaliyetleri ile ele alınmıştır. Bu süreçlerde soylu sınıfın rahat yaşamlarına karşın köylü sınıfının zorlu çalışma şartları bir arada gösterilerek aynı ay içerisinde insanların toplumsal sınıflara göre değişim gösteren uğraşları vurgulanmıştır. Bununla birlikte çeşitli mimari yapıların duvarlarında yer alan fresk tekniğindeki resimlerde de mevsim döngüleri konusuna ikişer aylık dilimler halinde yer verildiği görülmüştür. Resimlerinde insan gerçeğine, günlük yaşamdan konular ve ayrıntılı gözlemler ile yer veren Flamanlı ressam Pieter Bruegel (Baba Bruegel) de, 1565 yılında mevsimler konusunu ele aldığı bir dizi panel resmi yapmıştır. Kuzey Rönesans üslubu içerisinde yer alan Pieter Bruegel, insan davranışlarını içinde bulunan yaşam koşulları bağlamında inceleyerek hümanist bir tavır sergilemiştir. Resimlerinin kaynağını Ortaçağ dönemi el yazması eserlerdeki minyatürlerde arayan Bruegel; Rönesans dönemi İtalya'sına seyahat etmiş, ancak bu seyahatinde onu İtalya'da gördüğü Rönesans resimlerinden çok, seyahati sırasında geçmiş olduğu İsviçre Alp'leri etkilemiştir. Bu etkilenimleri "Mevsimler" konulu resimlerine de yansıtarak, Flandre bölgesinin yükselti içermeyen kırsal alanları ile İsviçre Alp'lerini kurgusal doğa görünümünde bir araya getirmiştir. Ayrıntılı bir şekilde kurguladığı bu resimlerinde köylerde yaşayan insanların tarlalarda çalışma, küçük eğlencelere zaman ayırma, dinlenme gibi mevsim koşullarına göre değişim gösteren faaliyetlerini; sağlam bir desen alt yapısı, sıcak-soğuk renk karşıtlıkları ve birbiri arkasında eklenen farklı düzlemsel alanlar ile bir araya getirerek oluşturmuştur.

KAYNAKLAR

- Aydın, G. (2020). Pieter Brueghel'in Janr Resimlerinde Toplumun İzleri . *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* , 151-162.
- Bourgoing, J. D. (2006). *Takvim Zamanın Efendisi midir?* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Eco, U. (2020). *Ortaçağ IV. Cilt*. İstanbul : Alfa.
- Farthing, S. (2012). *Sanatın Tüm Öyküsü*. İstanbul: Hayalpereset Yayınevi.
- İpşiroğlu, M., & İpşiroğlu, N. (1977). *Oluşum Sürecinde Sanatın Tarihi*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Küpel, B., & Şen, E. (2020). Evrensel Sokak Çocuk Oyunları: Pieter Buregel'in "Çocuk Oyunları" Eseri Üzerine. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 200-2013.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://blog.metmuseum.org/artofillumination/the-artists-herman-paul-and-jean-de-limbourg/>
- <https://core.ac.uk/download/pdf/62788148.pdf>
- <https://digital.bodleian.ox.ac.uk/objects/4eb2e2d9-1dea-4feb-8c72-c6d36292cce9/surfaces/90c64f36-84c6-4a15-88f4-2236ce68e2ae>
- <https://gerryco23.wordpress.com/2015/07/03/in-pursuit-of-bruegel-the-holy-grail-in-vienna/#~:text=Bruegel's%20depiction%20of%20the%20herd,pauses%20to%20savour%20wayside%20grass.>
- renaissance1/limbourg-brothers/a/limbourg-brothers-trs-riches-heures
- <https://tr.eferrit.com/ortacag-yasami-ve-sanatinda-saat-kitaplari/>
- <http://www.pieterbruegel.org/hay-harvest/>
- <https://sarahpeverley.com/2013/12/29/medieval-winter-sports/>
- https://siir.gen.tr/siir/u/ulku_tamer/bruegel.htm
- <https://www.bruegel2018.at/en/revealing-glimpses-into-the-heart-of-panel-paintings/>
- <https://www.facsimilefinder.com/facsimiles/simon-benings-flemish-calendar-facsimile>
- <https://www.khanacademy.org/humanities/renaissance-reformation/northern->
- <http://www.leblebitozu.com/pieter-bruegelin-eserleri-ve-hayati/>
- <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/470306>
- <https://www.painters-table.com/blog/bruegels-harvesters>
- https://www.porkopolis.org/pig_artist/simon-bening/
- <https://www.rct.uk/collection/themes/Trails/natural-history-in-the-royal-library/ruralia-commoda>
- https://www.theartstory.org/artist/bruegel-the-elder-pieter/artworks/#pnt_5/
- <http://www.theartwolf.com/landscapes/bruegel-elder-hunters-snow.htm>
- <https://www.tripimprover.com/blog/the-harvesters-by-pieter-bruegel-the-elder>